

Uskrsnuće Isusa Krista: neka suvremena pitanja

Gerald O'Collins

Sažetak

Na temelju svoga dugogodišnjeg istraživanja i razmišljanja o temi Isusova uskrsnuća, autor u ovom radu prezentira raspravu i odgovore na četiri važnija pitanja danas u raspravi s tog područja:

Što su prvi kršćani podrazumijevali svojom tvrdnjom o Isusovu uskrsnuću? Kako su znali i vjerovali da je ustao od mrtvih? Kako je uskrsnuće rassetog Isusa dovelo do konačne Objave o troosobnom Bogu? Na koji se način danas može legitimirati vjera u Isusovo uskrsnuće?

U mojem životu mnogo se toga dobroga dogodilo sasvim iznenada. Jedno od takvih dobara odnosi se na Isusovo uskrsnuće. Tome je više od dvadeset pet godina kada me u sveučilištu u Cambridgeu hitno nazvao dekan jednog od odjela, Henry Hart. On je u posljednji trenutak tražio predavača za teološko društvo svojeg fakulteta. Bilo mu je svejedno o čemu ću govoriti. Važno je bilo da sam predavanje morao održati za nekoliko dana.

Tog trena mi ništa nije palo na pamet osim razmatranja nekoliko aspekata Isusova uskrsnuća. Taj poziv Henrya Harta šezdesetih godina, pet prije dvanaest, zadržao me na uskrsnuću o kojem razmišljam, predajem i pišem sve do danas.

Iskustvo me naučilo da je bolje o uskrsnuću reći radije nešto manje nego više. Prema tome, ovo ću predavanje ograničiti na četiri važnija pitanja. Diskusija nakon toga moći će, dakako, biti opširnija. Što se mene tiče, može se odnositi na bilo što u vezi s Isusovim uskrsnućem. Uostalom, uvijek mi je drago kada mi se omogući da odgovaram na pitanja slušatelja, jer i sâm na temelju toga naučim, a primjedbe o Isusu Kristu slušateljâ su mi dragocjene, pa čak i ako se ne odnose samo na njegovo uskrsnuće od mrtvih.

U predavanju ćemo, kako rekoh, razmatrati ova pitanja: Što su prvi kršćani razumijevali svojom tvrdnjom o Isusovu uskrsnuću? Kako su znali i vjerovali da je ustao od mrtvih? Kako je uskrsnuće rassetog Isusa dovelo do konačne objave o troosobnom Bogu? Na koji se način danas može dokazati vjera u Isusovo uskrsnuće?

* Ovo je predavanje održano 10.XI. 1993. na Filozofsko-teološkom institutu u Zagrebu.

Kao prvo, evo naše tvrdnje. Tijekom ovoga stoljeća mnogo je autora raspravljalo o »pravom« uskrsnuću, tako da je Isus naprosto uskrsnuo u srcima svojih učenika, da se njegova ideja nastavila, te da su učenici stekli novu svijest o životu i njihovu vlastitom položaju pred Bogom. Drugim riječima, prema tim piscima, nakon njegove smrti i pokopa nije se ništa sa samim Isusom dogodilo. Govoreći jezikom uskrsnuća, prvi kršćani nisu govorili o Isusu, već samo o sebi. Učenici su spoznali da je Isus imao pravo što se tiče Boga. U tome smislu *oni* su uskrsnuli iz svoje duhovne smrti.¹

Ta je teza, blago rečeno, neodrživa. Naši tekstovi iz Novog zavjeta služe se različitim idiomima tvrdeći nešto što se u prvom redu tiče samoga Isusa. Novi zavjet sadrži formulu za propovijedanje njegova uskrsnuća (npr. 1 Kor 15,3-5; Rim 4,25); ispovijest vjere u Isusovo uskrsnuće (npr. Rim 10,9); novi atribut za Boga kao Onoga tko je uskrisio mrtvog Isusa (npr. Gal 1,1; 1 Sol 1,9-10); opise Uskrsa u četiri evanđelja; Pavlov dugi, reflektivni argument što ga razvija u prilog uskrsnuća (1 Kor 12-58); te misionarske iskaze koji su usredotočeni oko Isusova uskrsnuća (Dj 2,31-32; 3,15; 4,10; 13,30-37). U Novom zavjetu uvodi se niz izraza u prilog toj tvrdnji o Isusu: ustao je od mrtvih i sada živi novim, preobraženim životom (npr. Lk 24,5,23; Rim 14,9; 1 Kor 15,35-50). Naši prvi kršćanski pisci nadopunjuju spominjanje Isusova uskrsnuća govoreći o njegovu »ulaženju u slavu« (npr. Lk 24,26); o »uzdignuću« (npr. Fil 2,9; o »desnoj strani« Boga Oca, Dj 2,33).

Pavao, prvi naš kršćanski pisac, pisao je pedesetih do ranih šezdesetih godina poslije Krista. U njegovim se spisima još kriju i prijašnje formule i predavanja o Kristovu uskrsnuću. Danas bismo od autora u tom pisanju svojih tvrdnji očekivali da stavi navodnike. No makar i bez njih, u mnogo slučajeva je očito da citira prijašnje formule. Te nas prijašnje formule i tradicije što spominje sv. Pavao vraćaju na tridesete i četrdesete godine – odnosno na sam početak kršćanstva. Tako nalazimo propovjedničku formulu poput one iz 1 Kor 15,3-5: »Predao sam vam najprije ono što sam primio: da je Krist, suglasno Pismima, umro za naše grijehе, da je pokopan, da je treći dan, suglasno Pismima, uskrsnuo, da se ukazao Kefi, potom Dvanaestorici.« U Rim 10,9: »Ako ustima svojim priznaješ Isusa Gospodina i srcem svojim vjeruješ da ga je Bog uskrisio od mrtvih, bit ćeš spašen«, Pavao navodi osnovno ispovijedanje vjere u Isusovo uskrsnuće, što se vjerojatno upotrebljavalo prigodom krštenja. Novokršćenici su »svojim ustima ispovijedali da je Isus Gospodin« i u svojim srcima vjero-

1 Primjeri, v. O'Collins, *Jesus Risen* (New York) Mahwah: Paulist, Press, 1987, str. 103-107; id., *What are they saying about Jesus?* (New York, Paulist Press, 2. izd., 1983, str. 44-51; Paul van Buren, *The Secular Meaning of the Gospel* (New York, Macmillan, 1963), str. 132-134. O Van Burenovu redukcionizmu v. T. Michael McNulty, »The 'Secular' Meaning of Easter: Van Buren Revisited«, *Heythrop Journal* 14 (1973), str. 58-64.

vali da ga je Bog uskrisio od mrtvih. Novi kršćanski atribut za Boga pojavljuje se tu i tamo u Pavlovim poslanicama: na primjer na početku njegova pisma Galaćanima kada spominje »Isusa Krista i Boga Oca koji ga uskrisi od mrtvih« (Gal 1,1). Nakon raspeća Bog je intervenirao i neposredni je objekt Božje akcije bio sam Isus. Pišući Filipljanima, Pavao citira himan o Isusu koji sramotnom smrću umire na križu, a Bog ga uzdiže na najvišu visinu, pa ga slavi cijeli svijet (Fil 2,6-11).

Sva ta predaja preuzeta od sv. Pavla pokazuje da tvrdnje o Isusovu uskrsnuću od mrtvih potječu od samih početaka kršćanskoga pokreta. Kako da ocijenimo prvotni sadržaj tih tvrdnji iz 30-50. godina – to jest iz odsudnih dvaju desetljeća prije nego što su Pavao, ali i drugi pisci Novoga zavjeta počeli pisati svoja djela?

U biti, prvi su kršćani naviješćivali da je božanskom moći sam Isus ustao na novi život. Predpavlovska predaja govori o Bogu (Ocu) koji uskrisuje Isusa od mrtvih (npr. Rim 10,9; Gal 1,1; 1 Sol 1,10). Ili pak spominje da je Isus »bio uskrišen« (npr. 1 Kor 15,4; Mk 16,6), razumijevajući da se to dogodilo preko božanske moći. Djelatnik (Bog) se razumijevao. Tako su se rečenice iz predaje poput »on je bio uskrišen« (npr. Rim 4,25) nadopunjavale s »od Boga«.

Primarni argument nije se sastojao u tome da se Isusova stvar nastavlja, ili da su učenici sami bili »uskrišeni« na novu svijest i vjerski život uvidjevši da je Isus, što se tiče Boga, imao pravo. Osnovna je teza da je razapeti Isus osobno prenesen iz stanja smrti u novi vječni život. Predpavlovske formule su, dakako, priznavale da se uskrsnuće dogodilo i zbog toga da nas izmijeni i »opravda« pred Bogom (npr. Rim 4,25). Drugo, uskrsnuće je također privelo učenike i druge ljude k novom životu vjere i milosti i iniciralo naše konačno uskrsnuće od mrtvih (npr. 1 Kor 15,20). Ipak, u prvom redu tvrdnja o uskrsnuću odnosi se na ono što se osobno dogodilo Isusu.

Oni koji se ne slažu i ne prihvaćaju da se uskrsnuće ponajprije odnosi na sudbinu samoga Isusa moraju se pripremiti na nasilan redukcijski posao na našim novozavjetnim tekstovima. Razmjerno svjež primjer takvog redukcionizma je članak Roberta Scuka objavljen u časopisu *Modern Theology*.² On tvrdi da poruka uskrsnuća u Novom zavjetu nije ni u kakvoj vezi s nekim događajem iz Isusova osobnog života.

»Tumačeći« na ovaj način, iako je sebi tri puta dopustio spominjanje »prodora« Božjeg kraljevstva, Scuka nas uvjerava da je proglasom kraljevstva Isus samo upozoravao na činjenicu da je Božja milost »prisutna svuda i sada« (str. 86-87). Toliko o Isusu koji unosi nešto novo u svoje služenje, a pogotovo u najavi bilo kakve buduće odsudne akcije Božje!

2 R.F. Scuka, »Resurrection«: Critical Reflections on a Doctrine in Search of a Meaning, »Modern Theology« 6 (1989), str. 77-95. U tekstu će se češće spominjati taj članak.

»Dolazak Božjega kraljevstva« ne valja »shvaćati kao dolazak u vremenu«, naprotiv, ono označuje dimenziju realnosti Božje prisutnosti« str. 94, n. 23. U ime vlastitog »teološkog« stava Scuka to naprosto ustvrđuje, sasvim svjesno zanemarujući to što je sam Isus mogao »reći«, »misлити« ili »vjerovati« (str. 94, n. 24).

Osim što odbija sučeljavanje s onim što je Isus stvarno navijestio o kraljevstvu Božjemu – u sadašnjosti i *budućnosti*, Scuka također manipulira s onim što Novi zavjet govori o posljedicama Isusova uskrsnuća za nas: opravdanje ovdje i sada, a vječni život poslije toga. Priznaje osobito značenje Božjoj milosti, sukladno sa sv. Pavlom. No apostol je morao biti pametniji i shvatiti, kako Scuka nastavlja, »da je milost dana u uvjetima i pod uvjetima ljudskog postojanja«. Potom, »to bi trebalo biti pravo značenje doktrine sv. Pavla, bez obzira je li to on sâm smatrao implicitnim značenjem« (str. 95, n. 26). Nada u vječni život tu se odbacuje kao neki (ili upravo taj) »grešni oblik zauzetošću sa samim sobom«. Isus, Ivan i Pavao se guraju u službu kao »implicitni« pristaše nazora našega autora, prema kojemu ono što stoji u Novom zavjetu i govore poslije kršćani o našem »budućem« uskrsnulom životu *samo* ukazuje na novu kvalitetu značajnog postojanja u kojemu možemo uživati ovdje i sada (str. 88-89).

Napokon, to razglabanje onoga što bi Isus, Ivan i Pavao »implicitno« spoznali ili »trebali« spoznati, svodi se na Scukinu želju da su oni nešto drugo rekli, zapisali ili mislili nego što su nam stvarno ostavili. Ta se želja jasno očituje kada Scuka spominje »ono što bi tvrdnja o Isusovu uskrsnuću morala značiti, bez obzira što Novi zavjet piše ili podrazumijeva« (str. 91-92. i n. 4). Bilo bi skandalozno to načelo primjenjivati na suvremena djela iz povijesti, prava, filozofije, psihologije, sociologije ili bilo koje druge discipline: ovo je upravo to što bi ti autori »trebali misлити, bez obzira na ono što su napisali ili što tvrde«. Isto je tako skandalozno primjenjivati to načelo na stare pisce, bili to Platon, Aristotel, Julije Cezar ili Novi zavjet. Sam Scuka i slični redukcionisti zacijelo ne bi bili sretni kada bismo tu njihovu »metodu« interpretacije primijenili i na njihova djela: »To je ono što su Scuka i slični autori mislili, bez obzira na ono što su napisali ili tvrdili.« Taj princip »bezobzirnosti prema onome što pišu ili misle« dopušta i nama da pronađemo ono što želimo naći u Scukinu djelu i poigravati se s onim što namjerava reći.

I tako se redukcionistička »metoda« na kraju okreće protiv onih koji se njome služe kako bi pokazali da bolje »znaju« što su autori Novoga zavjeta mislili, odnosno trebali misлити, kada su pisali ono što su pisali o Isusovu uskrsnuću. Kako vidimo, redukcionističku »metodu« možemo okrenuti protiv »redukcionista«.

Na ovome mjestu nameće se začuđujuća razlika između modernih redukcionista poput Scuke i tradicionalnih skeptika poput Davida Humea (1711-1776). Skeptici su prihvaćali pravo značenje tvrdnji u Novome za-

vjetu, ali u ime razuma i razbora odbacivali istinu o Isusovu uskrsnuću. Redukcionisti, naprotiv, manipuliraju značenjem tih tvrdnji, a poslije prihvaćaju istinu koju su sami za sebe proizveli.

Prije nego što napustimo područje novozavjetnih tvrdnji o uskrsnuću, dopustite mi još nekoliko primjedbi. Jasno je da prvi kršćani nisu predstavljali Isusovo uskrsnuće kao puko oživljavanje mrtvoga tijela – neki jednostavni povratak u život kako se očekuje u 2 Mak 7, na primjeru ustajanja Jairove kćeri (Mk 5,35–43) ili u Herodovoj bojazni da Ivan Krstitelj ne oživi (Mk 6,16). Rani kršćani su govorili, odnosno pjevali, o Isusu kako je »uzvišen« ili »uzdignut« u Božju slavu (npr. Fil 2,6–11; 1 Tim 3,16). Taj liturgijski, himnički jezik uzvišenja citiran iz predpavlovske predaje pokazuje da su prvi kršćani razmišljali o Kristovu uskrsnuću kao o njegovoj slavnoj, konačnoj preobrazbi. Njegovo uskrsnuće nije se smatralo nekim pukim oživljavanjem, nego nagovještajem općeg, slavnog uskrsnuća kako se u apokaliptičkoj literaturi (npr. Iv 26,7–21; Dn 12,1–4) očekuje na svršetku povijesti.

Pavao i drugi novozavjetni pisci dvojako nastavljaju tu tradiciju. Prikazuju Isusovo slavno uskrsnuće kao njegovu slavnu, konačnu transformaciju (npr. Lk 24,26; Dj 13,31; 1 Pt 1,11). Drugo, znadu da je njegovo uskrsnuće nagovještaj konačnog, općeg uskrsnuća (npr. 1 Kor 15–20; Kol 1,18). Tumačeći Isusovu slavnu transformaciju, Pavao donekle čini jezično nasilje kada spominje »duhovno tijelo« – to je tjelesno postojanje koje biva radikalno transformirano snagom Duha Svetoga (1 Kor 15,20–58). Luka i Ivan tu preobrazbu u vezi s Isusovim uskrsnućem ilustriraju pojedinostima o njegovu ukazivanju i nestajanju po volji (Lk 24,31–36; Iv 20,19,26).

Dosada sam se pozabavio izvornom i bitnom tvrdnjom o stvarnosti i prirodi Isusova uskrsnuća od mrtvih. Sada ćemo se obratiti pitanjem: Kako su znali prvi kršćani da se taj događaj odigrao? Da bismo odgovorili na to pitanje, valja se vratiti na Isusovo poslanje. Što su Petar, Marija Magdalena i drugi iz skupine prvih učenika vidjeli da Isus radi i čuli što govori?

Izvori vjere u Isusovo uskrsnuće

Tijekom svoga javnog djelovanja Isus je povezao sadašnju i dolazeću božansku ulogu uz svoju osobu i svoje djelovanje (npr. Mk 1,15; Mt 6,10; 8,11; Lk 12,8,9; 17,20–21). Objavljujući Kraljevstvo Božje izražava snažnu svijest o svojem osobnom autoritetu, mijenjajući u svoje vlastito ime Božji zakon (npr. Mk 10,9; Mt 5,21–48). Postupa začuđujućim samopouzdanjem dok obračunava s raznim tumačenjima subotnjeg odmora (Mk 3,1–

15) i prisvajajući pravo odlučivanja o tome što je dopušteno ili nije dopušteno raditi na taj sveti dan (Mk 21,28). Dalje, Isus iskazuje svoj autoritet na izrazito milosrdni način poistovjećujući se s božanskom brigom praštanja i konačnog spasenja grešnih ljudi (npr. Mk 2,5,17; Lk 7,48; 15,11-32; 19,1-10).

Kako smatra svoju riječ i Božju riječ identičnima, tako smatra svoju nazočnost i Božje spasenje identičnima.

Valja još pridodati a) jedinstvenu sinovsku svijest (npr. Mt 11,27) koju iskazuje prema Bogu, oslovljavajući ga neobično prisno »Abba« (Mk 14,36), te b) osjećaj za vlastito mesijansko poslanje što uzrokuje njegovu smrt na križu pod optužbom da je lažni mesija (Mk 15,26).

Isusova tako sramotna smrt nakon osude i vjerskih i političkih vlasti kao da opovrgava njegovu tvrdnju da je njegovom osobom i njegovim djelom došla konačna božanska objava i spasenje. Umro je prividno napušten (Mk 15,34), pa čak i proklet od Boga (Gal 3,13; 1 Kor 1,23). Prema nekim istraživačima, u vrijeme Isusova života, Židovi nisu smatrali da smrt razapinjanjem na križ znači biti od Boga proklet. No svjedočanstva Pavla i Qumrana (Hramski svitci, 64,12) pokazuju da ta »najbjednija smrt« (Josip), za razliku od dekapitacije Ivana Krstitelja i raznih oblika egzekucije drugih proroka-mučenika (v. Lk 13,34; Mt 23,35), simbolizira odbacivanje od Boga.

Što se može razumno razmišljati o položaju Isusovih učenika nakon njegova raspeća i pokopa? Čini se da su ga za vrijeme njegova javnog djelovanja učenici, ili barem središnja skupina njihova, priznavali Mesijom, ali nisu mogli prihvatiti patničku sudbinu kao Sina čovječjega (Mk 8,31-33; 9,32; 10,35-45). Muški učenici koji su ostali uz Isusa bježe u vrijeme njegova zatvaranja. Štoviše Petar ga je čak i zatajio. Osuđen i razapet kao bogohulnik i lažni mesija, Isus umire prividno napušten i proklet od Boga kojeg zove »dragi Oče«. Svjedočanstva iz Evandjelja slažu se s našim očekivanjima – naime da je Kalvarija bila povodom duboke teološke krize u Isusovih učenika i uzdrmala njihovu vjeru u Isusa, pa čak i u Boga u čije ime je On govorio i radio.

Neki autori ističu visok stupanj kontinuiteta između preduskrsne i postuskrsne vjere u učenikâ. Prema toj hipotezi učenici su, prolazeći križu Kalvarije, razmišljali i molili samostalno, te došli do zaključka da je Isus ne samo imao pravo što se tiče Boga nego da je sada sasvim sigurno živ, uz svoga Oca. U skladu s tom hipotezom kontinuiteta, krećući prema vjeri u uskrsnuće, učenicima su vrlo mnogo pomogla židovska vjerovanja o Božjem opravdanju mučenih, eshatoloških proroka. Tako neki argumentiraju da ukazivanje uskrsnulog Gospodina i otkriće njegova praznoga groba nisu ni bili potrebni za poticanje uskrsne vjere u učenikâ. Možda »ukazanja« nisu bila drugo doli način kojim bi se izrazio psihološki prodor

u času kada su učenici napokon uvidjeli istinu o Isusu i zaključili da mora biti živ, s Bogom.³

Te tvrdnje o stvarnom kontinuitetu između vjere učenikâ prije i poslije uskrsnuća ne stoje zbog nekoliko razloga. Prvo, predpavlovska tradicija tvrdi da od mrtvih uskrsnuli Isus nije toliko potvrđeni prorok, koliko uskrsnuli Mesija (npr. 1 Kor 15,13), što predstavlja ozbiljnu zapreku hipotezi kontinuiteta. Mesijanska očekivanja što se odražavaju u Starom zavjetu i drugim židovskim spisima obuhvaćaju razne struje i elemente. No nema čvrstih dokaza da bi bilo koji Židovi ikada očekivali Mesiju koji će biti ubijen i potom uskrsnuti od mrtvih. Još je bila neodrživija i besmislenija ideja uskrsnuća rassetoga Mesije. Ipak, to je ono što su prvi kršćani naviještali. Njihova ranija židovska vjerovanja ne mogu opravdati tu tako jedinstvenu novu tvrdnju.

Drugo, kao što su Wolfhart Pannenberg⁴ i drugi pravilno ustanovili, kršćansko naviještanje slavnoga, konačnog uskrsnuća jedne jedine osobe (Isusa) također je bilo nešto sasvim novo. U to vrijeme je mnogo Židova očekivalo opće uskrsnuće na svršetku povijesti. Isusovo propovijedanje pretpostavlja takvo općenito uskrsnuće, (npr. Mt 8,11; Lk 11,32), a najmanje jedanput se upustio u raspravu o njegovoj naravi (Mk 12,18-27). Užoj skupini svojih sljedbenika možda je navijestio svoju potvrdu svojim uskrsnućem (Mk 9,31), no ni to proricanje muke, kao ni ostala dva (Mk 8,31; 10,33-34), ne ističu slavnu, eshatološku narav njegova uskrsnuća. Prema tome, učenici nisu mogli – ni zbog svojih židovskih vjerovanjâ, niti od Isusa samog – crpsti ono što su proglašavali: konačno i slavno uskrsnuće jedne osobe (Isusa) u očekivanju općenitog uskrsnuća u budućnosti. Tako se još jednom pokazuje da je vrlo upitna hipoteza o razmjerno laganom kontinuitetu između preduskrsnog i postuskrsnog vjerovanja Isusovih učenika.

Treće, interpretacija uskrsnih pojava pukim tumačenjem učenika u njihovu nastojanju pronalaženja istine o Isusu i njegovu novu životu s Bogom ne odgovara onome što novozavjetni svjedoci sami pišu o ukazanjima. Zbog ovih i drugih razloga teza o razmjerno glatkom prijelazu apostola od njihove vjere prije raspeća k njihovom naviještanju poslije Uskrsa ne slaže se s činjenicama.

Preostaju nam, dakle, dva najsnažnija katalizatora uskrsne vjere predložena u Novom zavjetu: prvo, susreti apostola s uskrsnulim Gospodinom i drugo, negativni, ali potvrdni znak njegova praznog groba.

- 3 Za primjere o hipotezi kontinuiteta v. poglavlja I. Broer, P. Fiedler i H. Verweyen, u: Ingo Broer i Jürgen Werbick (urednici), »Der Herr ist wahrhaft auferstanden« (Lk 24,23). *Biblische und systematische Beiträge zur Entstehung des Osterglaubens*, Stuttgarter Bible-Studien, 134 (Stuttgart, Verlag Katholisches Bibelwerk, 1988); v. također osvrt autora u *Gregorianum* 70, (1989), str. 567-568.
- 4 W. Pannenberg, *Jesus – God and Man*, Philadelphia, Westminster Press, 1968, str. 96.

Za razliku od apokrifnog Petrovog evanđelja iz drugog stoljeća (9,35; 11,45), naši novozavjetni izvori nigdje ne tvrde da je bilo tko bio nazočan stvarnom događaju Isusova uskrsnuća. Ali predpavlovska predaja (npr. 1 Kor 15,3-5), sam Pavao (npr. 1 Kor 15,6-8), četiri Evanđelja i Predaja na koju se pisci Evanđelja oslanjaju (npr. Lk 23,24) svjedoče da se uskrsnuli i živi Isus pokazao nekim pojedincima i skupinama, ponajprije »dvanaestorici«, ili »jedanaestorici«, kako tu skupinu točnije spominje Luka (24,33), pošto je otpao Juda. Ti se izvori razlikuju u odnosu prema mjestu tih ukazanja (Galileja)? U Jeruzalemu ili oko njega, a kadšto mjesta nisu ni spomenuta (npr. 1 Kor 15,5-8). Izvori se razlikuju u slijedećem: a) tko je bio prvi koji je ugledao uskrsnulog Isusa, Petar (1 Kor 15,5; Lk 23,24) ili Marija Magdalena (Mt 28,9-10; Iv 20,11-18), te b) što je eventualno bilo rečeno prigodom tih susreta (npr. Mt 28,16-20; Lk 24,36-39; Iv 20,19-23). Ti nam izvori pružaju mnogostruke potvrde o ukazivanjima pred pojedincima (Marija Magdalena, Petar, Pavao) ili pred skupinama, osobito »jedanaestorice«. Te su pojave bile primarni put kojim su učenici doznali da je Isus uskrsnuo od mrtvih.

Utvrđivanje i legitimiranje ukazivanja nužno pretpostavlja prihvaćanje apostolskog svjedočenja o uskrsnulom Kristu. Činjeničnost ukazanja i pouzdanost apostolskih uskrsnih svjedočanstava, o kojima ćemo još govoriti, mogu se razlučivati, ali se ne mogu dijeliti.

Kakva su bila ta ukazanja?⁵ Pavlova, evanđeoska i druga svjedočanstva u prilog su slijedećim zaključcima. Ukazanja su: a) ovisna o inicijativi uskrsnulog Isusa, b) pretpostavljaju elemente objave, c) otkrivaju eshatološko i d) kristološko značenje Isusovo, te e) pozivaju primaocima k jednom osobitom poslanju f) putem iskustva koje je jedinstveno i g) uključuje ne samo unutarnju nego i neku vanjsku, vizualnu percepciju.

Što se tiče prvoga, za razliku od okolnosti za trajanja njegova javnog djelovanja, uskrsnuli Isus se nije pokazao neprijateljima ili ravnodušnima. Svi kojima se ukazao bili su vjernici ili su to na osnovi tog iskustva postali. Jedini (parcijalni) izuzetak od ove generalizacije nalazi se u Lukinoj verziji Pavlova susreta na putu za Damask. U dva od tri izvještaja, Pavlovi pratitelji čuju glas (Dj 9,7) ili vide svjetlo (Dj 22,9) s neba, no ni u jednoj od tih prilika ne komuniciraju sa samim Isusom. Oni ne funkcioniraju kao izravni svjedoci Uskrsa, nego u prvom redu kao vanjski svjedoci Pavlova dramatičnoga doživljaja.

Pavao potvrđuje objaviteljsku narav b) svoga susreta s uskrsnulim Isusom (Gal 1,12,16) koji je otkrio da c) već živi konačnim životom posljednjeg vremena (1 Kor 15,20,23,45), i to d) kao Krist i kao Sin Božji (1 Kor

5 O uskrsnim ukazivanjima v. O'Collins, *The Easter Jesus*, London, Darton, Longman & Todd, novo izd. 1980, str. 3-38; id., *Jesus Risen*, str. 107-109, 112-121; id., *Interpreting the Resurrection* (New York) Mahwah, 1988, str. 5-52.

15,3-5; Gal 1,12-16). U tim ukazanjima i po njima, uskrsnuli Krist e) pozvao je i poslao Pavla (1 Kor 9,1; Gal 1,11-17) i druge apostole (npr. Mt 28,16-20) na njihovo poslanje. Neki kušaju tumačiti ukazanja nakon uskrsnuća samo kao prve primjere doživljaja pristupačnih svim potonjim kršćanima. No Novi zavjet svjedoči o f) jedinstvenom, neponovljivom značenju tih ukazanja (npr. Iv 20,29; 1 Pet 1,8) koja su prestala pozivom Pavlu (1 Kor 15,8).⁶ Osobita narav ukazivanja pred skupinom apostola odgovara njihovoj zadaći da jednom i zauvijek potvrde da je uskrsnuli Isus bio i jest istovjetan s osobom zemaljskog Isusa i da je Crkva osnovana njihovom uskrsnom porukom. Provodeći to nisu se oslanjali na svjedočenje drugih; oni su sami vidjeli uskrsnulog Krista i vjerovali u njega. Napokon, g) za razliku od doživljaja velikih starozavjetnih proroka, susreti nakon uskrsnuća nisu u prvom redu bili pitanje slušanja (Božje riječi), nego viđenja uskrsnulog Krista. Ukazanja su prije bila vizualna (npr. 1 Kor 9,1; 15,5-8; Mk 16,7; Mt 28,17; Iv 20,18) nego auralna.

Isusovo uskrsnuće potvrđeno je otkrićem njegova praznoga groba (Mk 16,1-8; Iv 20,1-2). Novi zavjet znade da prazan grob sam po sebi nije jasan dokaz uskrsnuća. Odsutnost Isusova tijela može se tumačiti pretpostavkom da je bilo ukradeno, ili barem premješteno na drugo mjesto (Mt 28,11-15; Iv 20,2,13,15). Ali uz primarni, pozitivni znak (pojava uskrsnulog Isusa), sekundarni, negativni znak njegova otvorenoga i praznoga groba potvrđuje stvarnost njegova uskrsnuća.

Raspravljalo se o tom da Mk 16,1-8 i potonji izvještaji o otvorenomu grobu ne pružaju – niti im je namjera da pruže – neke činjenične informacije o istinitosti Isusova groba. Oni su bili samo maštoviti načini navještanja crkvene vjere u uskrsnuće i u cjelini sljedili glavne crte navještanja uskrsnuća raspetog Isusa i ukazanja nakon toga (1 Kor 15,3-8). Za legendarnu razradbu obično se smatra da je nastala u intervalu od deset ili petnaest godina između Pavlova škrti izvješća o ukaznjima (1 Kor 15,5-8) i pisanja Markova evanđelja. Međutim, pozorna egzegeza tih dviju predaja (prve o ukazivanjima i druge o praznome grobu) otkriva tolike razlike da je teško povjerovati da je prva predaja stvorila drugu na načelu kontroliranja snježne grude. Važni elementi iz 1 Kor 15,3-8 naprosto se ne pojavljuju u Mk 16,1-8, dok Markov izvještaj sadrži neke vrlo značajne elemente o kojima u 1 Kor 15,3-8 nema spomena. Za razliku od 1 Kor 15,3-8, Markov izvještaj o praznome grobu ne zove Isusa »Kristom«, već njegovim povijesnim imenom; ne poziva se niti na Sveto pismo niti na Isusa kako umire »za naše grijeh«. Za razliku od spomenutog odsjeka u Pavlovoj poslanici, izrijeком spominje žene, te smješta dan njihova posjeta grobu na »prvi dan u tjednu« a ne na »treći dan«. Na osnovi tih i drugih

6 V.D. Kendall i G. O'Collins, »The Uniqueness of the Easter Appearances«, *Catholic Biblical Quarterly* 54 (1992), str. 287-307.

razloga valja pretpostaviti da su predaja o ukazanjima i izvještaj o praznome grobu sasvim neovisne i potječu od sasvim nezavisnih izvora. No, je li srž izvještaja o praznome grobu povijesno pouzdana?

Osnovna pouzdanost izvještaja o praznome grobu može se potvrditi.⁷ Predaja na koju se oslanja Marko, kao i nešto drukčija koja je ušla u Ivanovo evanđelje, potvrđuje da je jedna žena (Marija Magdalena), ili više njih, našla otvoren Isusov grob bez njegova tijela. Rana polemika oko poruke njegova uskrsnuća pretpostavljala je da se znalo da je grob prazan. Dakako, protivnici kršćanskog pokreta protumačili su nestanak tijela kao jasan slučaj krađe (Mt 28,11-15). Srž rasprave nije ni bila je li je grob prazan, nego zašto je prazan. Nemamo prijašnjih potvrda da je bilo tko, kršćanin ili ne, ikada izjavio da su u Isusovu grobu još ležali njegovi ostaci.

Dalje, središnja uloga koju u tom izvještaju o praznome grobu imaju žene govore o njihovoj vjerodostojnosti. Ako bi ti izvještaji bili puke legende stvorene od ranih kršćana, zacijelo bi se otkriće praznoga groba prije pripisalo muškim učenicima nego ženama. U Palestini su, naime, u prvom stoljeću žene bile praktično isključene kao zakoniti svjedoci.⁸ Bilo bi sasvim prirodno da je onaj tko je stvorio legende o praznome grobu to otkriće prepustio muškarcima, a ne ženama. Stvaraoci legendi obično ne izmišljaju materijal koji izrijekom odmaže.

Sve u svemu, prihvaćanje praznoga groba stavlja nas u povoljniji položaj s obzirom na poznate podatke. Isusov prazni grob potvrđuje ono što su prvi kršćani znali od svjedoka ukazanja (npr. Lk 24,34; Iv 20,18).

Naznačio sam u glavnim crtama kakav bi odgovor trebao biti na pitanje: kako su prvi kršćani doznali za Isusovo uskrsnuće? Mnogo bi se tome moglo dodati. Na primjer mogao bi se opovrgnuti prijedlog Celsusov iz drugog stoljeća, odonda često ponavljjan, da su svjedoci ukazanja bili halucinirani. Narav i funkciju ukazanja nakon uskrsnuća valjalo bi, jamačno, mnogo detaljnije istražiti. Osim toga valja istražiti kako su naknadni doživljaji apostola, npr. Duh Sveti i uspjeh njihova poslanja, potvrdili njihovu vjeru u Isusovo uskrsnuće, nastalo na osnovi uskrsnulog Isusa i otkrićem njegova praznog groba. Ta vjera bila je, potom, potvrđena njihovim novim shvaćanjem zadaće i svrhe židovske povijesti i Svetog pisma. Uskrsnuće rassetoga Isusa pridalo je pobožnoj vjeri židovskih kršćana dimenziju konvergencije i svršetka.

Ali vrijeme je da se spomene i razmotri naučavanje Drugog vaticanskog koncila u *Dei Verbum*, prema kojemu Isusovo uskrsnuće, o čemu svjedoče prvi kršćani, definitivno predstavlja vrhunac Božje samoobjave

7 V. autorov *Easter Jesus*, str. 38-45; id., *Jesus Risen*, str. 121-126; id., »Resurrection Belief: a Note on a recent Book«, *Gregorianum* 70 (1989), str. 341-344.

8 Vidi G. O'Collins, *Interpreting the Resurrection*, str. 22.

(nr. 4). Drugim riječima, sada se odvrćamo od *dogadaja* uskrsnuća (i njegovih znakova poput ukazanja kojima se očitovale) k samome *misteriju* Uskrsa, punine samokomunikacije Trojedinoga Boga. To je odmak od povijesti (i od pitanja pristupačnih kritičkim historičarima) k eshatologiji i objavi Boga koji nam se približuje iz one konačne budućnosti već inaugurirane Isusovim uskrsnućem od mrtvih.

Uskrsna objava

Ispravno interpretirajući, uskrsnuće rassetoga Isusa je *ona prava* istina o Bogu iz koje slijedi sve ostalo. Pavao smatra Isusovo uskrsnuće (zajedno s našim) specifičnim kršćanskim načinom prikazivanja Boga. Biti u zabludi o uskrsnuću u osnovi znači »pogrešno prikazivanje« Boga, budući da je Pavao definirao Boga kao Boga uskrsnuća (1 Kor 15,15). Što apostol ovdje spominje u negativnome može se usporediti s onime što često pozitivno piše o Bogu koji je uskrisio Isusa, a uskrisit će i nas zajedno s njime (npr. Rim 8,11; 1 Kor 6,14; 2 Kor 4,14; Gal 1,1; Sol 1,9-10; 4,14). Bilo pozitivno ili negativno, Pavao definira Boga koji se otkrio kršćanima i kojega oni štiju kao Boga uskrsnuća.

Iz objave uskrsne tajne slijedi sve ostalo. Druge istine samo razotkrivaju ono što implicira uskrsnuće rassetoga Isusa.

Križ je, dakako, velik znak i značajka kršćanstva. Pavao sažimlje svoju poruku kao rasseti Krist (1 Kor 1,18-24). Ipak, ne tvrdi da »ako Krist nije rasset, tvoja je vjera uzalud«. Pogotovo ne govori »ako Krist nije rasset, zatekli bismo se kao lažni svjedoci Boga«. Raspeće bez slijeda uskrsnuća ne bi objavilo Boga, izvelo naše spasenje i stvorilo Crkvu. Predslovlje Druge euharistijske molitve ne završava riječima »trpeći na križu raširi ruke«. Nastavlja: »smrt uništi, uskrsnuće objavi«. Objavom uskrsnuća – to jest objavom samoga sebe kao uskrsnulog od mrtvih – Krist, tako reći, objavljuje sve. Samo objava Boga dostigla je vrhunac na Uskrsnu nedjelju i dolaskom Duha Svetoga. Te točke valja razraditi barem nešto detaljnije.

Uskrsnuće objavljuje i osvjetljuje Isusov odnos prema Bogu kojeg zove »Abba, dragi Oče«. Objavljuje da je Isusov život bio ljudski život Sina Božjega. Po svom uskrsnuću od mrtvih Krist je sada upoznat da je »Sin Božji« (Rim 1,3-4). Stoga je za Pavla susret s uskrsnulim Isusom značio primanje osobite, osobne objave Sina, što je Pavla učinilo velikim misionarom među poganima (Gal 1,16).

Drugi ključni naziv za Isusa u vrlo ranom kršćanstvu, »Gospodin«, izražava Uskrsnu objavu da je on doista dio Božjeg veličanstva i bića. Poslanica Rimljanima citira predpavlovsku formulu koja povezuje spasenje s ispovijedanjem Isusova uskrsnuća i Isusa kao Boga: »Ako ustima svojim priznaješ Isusa Gospodina i srcem svojim vjeruješ da ga je Bog uskrisio od

mrtvih, bit ćeš spašen« (Rim 10,9). U Poslanici Filipljanima Pavao citira i adaptira ranokršćanski himan prema kojem se svatko diljem svijeta poziva da se pokloni proslavljenom Isusu kao božanskome Gospodaru: »... poniži sam sebe postavši poslušan do smrti, i to do smrti na križu. Zato ga Bog uzdiže na najvišu visinu i dade mu jedincato ime koje je iznad svakoga drugog imena, da se Isusovu imenu 'pokloni svako koljeno' nebeskih, zemaljskih i podzemaljskih bića, i da 'svaki jezik prizna' – na slavu Boga Oca: Gospodar je Isus Krist« (Fil 2,8-11).

Izveštaji o Uskrsu iz evanđelja izražavaju u pripovijednoj formi poziv na »štovanje« uskrsnulog Isusa, Sina Božjega, Gospodara koji se sada očituje u svojoj božanskoj moći i identitetu. U Matejevu zadnjem poglavlju Marija Magdalena i druga Marija odlaze od groba, susreću Isusa i »klanjaju« mu se (Mt 28,17). Na isti način jedanaest muških učenika imaju susret na Galilejskoj gori, gdje se »klanjaju« Isusu kad ga vide (Mt 28,17). Prema Ivanovu evanđelju, tek su okolnosti oko Uskrsa one, pod kojima se tako snažnim izrazima priznaje Isus kao što je učinio Toma: »Gospodin moj i Bog moj« (Iv 20,28). Tek uskrsnuće potpuno otkriva da Isusa valja identificirati i štovati kao Gospodina Boga.

Bît kršćanske vjere zahtijeva prihvaćanje Radosne vijesti da je utjelovljeni i raspeti Sin Božji snagom Duha uskrsnuo od mrtvih. Na taj način doktrina Trojstva upućuje na Božju samoobjavu priopćenu baš Kristovim uskrsnućem.

Marko spominje neku vrstu pojave Trojstva pri Isusovu krštenju. Duh je »sišao na njega poput goluba. Dođe glas s neba: "Ti si sin moj, Ljubljeni moj, koga sam odabrao"« (Mk 1,10-11). Pri uskrsnuću, iako se nije na sličan način »pojaviо«, troosobni Bog bio je objavljen. Razmotrimo neke pojedinosti.

Predpavlovske formule smatrale su da je »Bog« (npr. Rim 10,9) ili »Bog Otac« (npr. Gal 1,1) podigao Isusa od mrtvih. Slavljenje Isusa poslije proslave kao Gospodina događa se »u slavu Boga Oca« (Fil 2,11), dok Duh Sveti omogućuje muškarcima i ženama da kliču Isusu kao Gospodinu Bogu (1 Kor 12,13).

Budući da Pavao ne razlikuje potpuno i jasno uskrsnuloga Krista i Duha Svetoga, nigdje izrijekom ne spominje da je Krist poslao, ili da šalje Duha. Luka, a pogotovo Ivan, jasno razlikuju između uskrsnulog Krista i Duha. Tako oni govore o uskrsnulom Kristu kako šalje Duha kao obećani dar Očev (Lk 24,49), ili kako je »dahnuо« na učenike, dajući im Duha Svetoga (Iv 20,22).

Kršćani iz prvoga stoljeća događaje Velikoga Petka i Uskrsa razumijevali su u svjetlu trinitarnih izraza. U tim događajima doživljavali su vrhunsku Božju objavu. Ta je objava imala trostruko lice, kako to Petrova propovijed na Duhove izrazito ističe: »Njega je, to jest Isusa, Bog uskrsnio. Tome smo mi svjedoci. On, sad uzvišen Božjom desnicom, pošto je od

Oca primio Duha Svetoga, izlio je ovo što sami vidite i čujete« (Dj 2,32-33).

Tu nam valja pripaziti da ne budemo anakronistični. Kršćani su istraživali tijekom nekoliko stoljeća dok nisu došli do preciznog naučavanja o božanstvu Kristovu i o osobnom identitetu Duha Svetoga. Ipak, na izvorištu kršćanstva nailazimo na sasvim jasno shvaćanje da su Otac, Sin i Duh Sveti objavljeni kao djelatni u našoj ljudskoj povijesti, u prvom u događajima Velikoga Petka, Uskrsa i u vremenu nakon toga. To se shvaćanje odražava i u vrlo čestoj kršćanskoj gesti, znaku križa. Ispovijedajući sveto Trojstvo, kako to činimo znakom križa, povezujemo svoju vjeru u Oca, Sina i Duha Svetoga s križem i Isusovim uskrsnućem.

Do sada smo vidjeli kako je uskrsnuće raspetoga Isusa konačno otkrilo tajnu troosobnoga Boga. Moglo bi se razmišljati na koji je način Uskrs priopćio, ili barem potpuno osvjetlio, druge objavljene istine poput stvaranja svijeta, osnivanja Crkve i njezina sakramentalnog života. Što se spominje ranije, a što kasnije u Nicejskom vjerovanju može se ispravno shvatiti kao upoznavanje i razvijanje punoga smisla središnje istine »on je uskrsnuo«.

Ukratko, pashalna tajna je vrhunac i punina Božje objave. Navješćujući uskrsnuće raspetoga Isusa, prvi su kršćani bili svjesni da su kršteni u pashalnu tajnu (Rim 6,3-11). Krštenjem su ostali neopozivo vezani uz smrt i uskrsnuće Kristovo. Njihova Euharistija je slavila smrt uskrsnuloga Gospodina u očekivanju njegova konačnog dolaska (1 Kor 11,23-26). Sve je to u skladu s razumijevanjem Isusova uskrsnuća kao žarišta i organizacijskog središta Božje samoobjave što se izlaže i proizlazi iz pojedinih naših članaka Vjerovanja.

Moj prikaz Kristova uskrsnuća krenuo je od povijesnih, apologetičkih razmatranja (odsjeci 1 i 2) do teoloških razmišljanja (dio 3). Ostaje još jedno važno pitanje: čemu danas vjerovanje u uskrslog Isusa?

Opravdanje vjere u Isusovo uskrsnuće

Je li razumno i odgovorno vjerovati da je Krist istinski uskrsnuo od mrtvih? Može li se takva vjera racionalno opravdati?

Dva su činitelja kojima se često služilo u razmišljanjima o vjeri u Isusovo uskrsnuće. Neki pogrešno misle da povijesni razum, ili bilo koji oblik našega ljudskog razuma nikako ne mogu pridonositi vjeri ili otkriti je. Inače bismo, kako kažu, pretvorili vjeru u djelo našega intelekta i opovrgnuli da je ona dar Božji. Ova plemenita »fideistička« opcija ignorira činjenicu da Bog djeluje preko našega intelekta da bi pružio vjerodostojnost odluci o vjeri. Božja milost i ljudski razum mogu i trebaju radije surađivati negoli se suprotstavljati.

Druga je poteškoća iz suprotnoga tabora, naime od onih što ne žele osamostaliti vjeru od povijesti i smatraju vjeru potpuno ovisnom o povijesnim podacima. Oni raščlanjuju i vrednuju dokaze o pojavama uskrsnulo-ga Isusa, otkriću praznoga groba, dinamičnom porastu kršćanstva te drugih aspekata – bitnih povijesnih zbivanja. Oni tako žele utvrditi istinu o Isusovu uskrsnuću. Jednu teškoću, međutim, neće biti tako lako isključiti: kako mogu jedino ti vjerojatni, ili čak vrlo vjerojatni zaključci toga povijesnog istraživanja legitimirati bezuvjetnu i sigurnu odluku o vjeri? Kratak odgovor glasi: povijesni zaključci sami po sebi ne mogu opravdati takvu odluku. Ali, kako ćemo vidjeti, konvergentni znaci koji legitimiraju vjeru u Uskrs obuhvaćaju značajne povijesne dokaze iz prvoga stoljeća, ali nisu ograničeni samo na njih.

Pukim povijesnim pristupanjem pitanju Isusova uskrsnuća izlažemo se opasnosti da smetnemo s uma da je to mnogo više nego pitanje iz prošlosti koje valja temeljito ispitati i potvrditi (ili odbaciti) na naše intelektualno zadovoljstvo. Prihvatanje istine o uskrsnuću i vjerovanje u Isusovo uskrsnuće nije samo puka mentalna gimnastika o davnim tvrdnjama i davnim činjenicama. Vjera u Isusovo uskrsnuće nadilazi prihvatanje svjedočenja prvih svjedoka uskrsnuća i ispovijedanje neke doktrine poput »treći dan je uskrsnuo«. To je sav način života koji zahtijeva intenzivni angažman u sadašnjosti (»Vjerujemo u jedinoga Gospodina, Isusa Krista«) i čvrsto pouzdanje u budućnost (Iščekujemo uskrsnuće mrtvih i život budućega vijeka). Potreban je poticaj Božje milosti i suradnja naše ljudske slobode da bi se došlo do takva ispovijedanja, angažmana i povjerenja u uskrsnuće.

Kako, dakle, opravdati naš slobodan i od Božje milosti iniciran izbor i pridružiti se onima što »ipak vjeruju, a da nisu vidjeli« (Iv 20,29) uskrsnulo-ga Isusa? Uzdajući se u apostolske svjedoke uskrsnuća (koji su vidjeli i vjerovali) znači biti sagrađen »na pravom temelju, na apostolima« (Ef 2,20), prihvaćajući iskaze ljudi koji su se susreli s uskrsnulim Isusom na neki osobit način. Oni su mogli autoritativno govoriti na temelju vlastitih iskustava. Ti uskrsni susreti bili su za njih neobični i prema tome su izvan dosega mogućih doživljaja koje bismo jednostavno mogli ponoviti i prema tome ih sami posvjedočiti. Istodobno, pristajanje uz apostolsko svjedočanstvo također uključuje i temeljna pitanja o konačnoj naravi, značenju i sudbini našega ljudskog postojanja.

Taj dvojaki pristup legitimiranju vjere u uskrsnuće već se nagovještava u 1 Kor 15. Poglavlje počinje podsjećajući na vjerodostojnost onih kojima se uskrsnuli Isus ukazao (1 Kor 15,5-11). Zatim se najvećim svojim dijelom bavi pitanjem što uskrsnuće predstavlja svima nama suočenima sa smrću. To značenje pruža vjerodostojnost istinitosti vjere u uskrsnuće. Sličan pristup pojavljuje se u Dj 2. Onima koji prihvaćaju apostolsku po-

ruku uskrsnuća umanjuje se teret grijeha, a život im prati Duh Sveti (Dj 2,22-42; v. 5,32).

Ukratko, neospornost vjere u Isusovo uskrsnuće djeluje »izvana« i »iznutra«. Moramo čuti i prihvatiti povijesna, javna svjedočanstva koja su konačno do nas doprla od Petra, Pavla, Marije Magdalene i drugih izvornih svjedoka. Ali isto tako tražimo znakove »iznutra«, prihvaćajući načine na koje je naša vjera u uskrsnuloga Isusa sučeljena s našom smrtnošću, kako je egzistencijalno u skladu s našim najdubljim iskustvima i našom neutaživom čežnjom za životom, smislom i ljubavlju, što je nemoguće ispuniti za ovoga prolaznog života i što je dovelo Williama Blakea da kaže: »Srce je ponor bez dna.« Poruka o uskrsnuću pruža nam puninu trajnoga života, smisla i ljubavi za cijelo naše biće, i to licem u lice sa stalnim prijetnjama smrti, besmisla i mržnje (izolacije). S jedne strane, štovanje povijesnih svjedočanstava zadržava vjeru u Isusovo uskrsnuće da ne potone u puko priželjkivanje. S druge strane, poštivajući naša sadašnja iskustva, spasavamo se iluzije da ćemo živjeti i naći vjeru samo na temelju povijesnih dokaza.⁹

Ovo su, dakle, moji odgovori na četiri pitanja što sam ih postavio na početku ove rasprave. Što su mnogi kršćani razumijevali svojom tvrdnjom o Isusovu uskrsnuću? Kako su došli do uvjerenja da je Isus uskrsnuo od mrvih? Kako je uskrsnuće raspetoga Isusa dovelo do konačne samoobjave Boga? Kako danas možemo očitovati vjeru u Isusovo uskrsnuće?

Već je tome više od dvadeset i pet godina što me na svučilištu u Cambridgeu Henry Hart naveo na trag ovih, a i drugih pitanja o Isusovu uskrsnuću. Još sam mu i danas duboko zahvalan.

Kao što naše Vjerovanje uči, mi zajednički iskazujemo vjeru u uskrsnuloga Gospodina. Crkva je mjesto *par excellence* za uskrsno doživljavanje i slavljenje; mi vjerujemo s Crkvom (1 Kor 15,6), vidljivim društvom onih koji žive svoju vjeru u uskrsnulog Gospodina i otkrivaju danas njegovu nazočnost. Mi smo narod uskrsnuća. Najbolje što možemo činiti jest da zajedno doživljavamo i slavimo nazočnost uskrsnulog Gospodina dok ponovno ne dođe.

9 O stvaranju vjere u uskrsnuće v. također G. O'Collins, *Jesus Risen*, str. 128-147.

**THE RESURRECTION OF JESUS CHRIST:
SOME CONTEMPORARY ISSUES**

Gerald o'Collins

Summary

On the ground of extensive investigation and reflexion the author presents questions and answers concerning four major issues in this field: What did the first Christian mean by their claim about Jesus' resurrection? How did they come to know about and believe in him as risen from the dead? How did the resurrection of the crucified Jesus bring the definitive revelation of the tripersonal God? In what way can we legitimate Easter faith today?